

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/84053,Sylvius-Aleksy.html>
29.05.2024, 22:26

Sylvius Aleksy

SYLVIUS Aleksy (1 VII 1593 – po 1651), astronom, konstruktor, matematyk. Studiował w kolegium jezuickim w Kaliszu i za sprawą wykładającego tam belgijskiego jezuitę K. Malaperta poświęcił się astronomii.

Od 1613 lub 1614 współpracował z Malapertem i Sz. Peroviussem przy teleskopowych obserwacjach plam słonecznych (uważanych jednak przez Belga za planety okrążające Słońce). Był to pierwszy na ziemiach polskich program badawczy, przeprowadzony przy użyciu nowego instrumentu, wprowadzonego do astronomii w 1609 przez Galileusza. Prace te, zakończone w 1617, przyniosły nie tylko interesujący ciąg obserwacji plam, lecz także nowatorskie rozwiązania montażu teleskopu. Do tych ostatnich w istotny sposób przyczynił się S., jak wynika to z relacji Malaperta w jego książce *Austriaca sidera heliocyclia...* (Douai, 1633). Przy opisie prototypu montażu paralaktycznego Belg przyznał: „ad quam, ut et ad alia multa huius operis instrumenta plurimum me iuuit Alexij Sylvij Poloni, Auditoris olim mei, industria”. Jednakże w literaturze wynalezienie montażu paralaktycznego przypisuje się niekiedy Ch. Scheinerowi. W każdym razie ten sposób umieszczania lunety na statywie upowszechnił się dopiero za sprawą J. Cassiniego, który opracował go ponownie w 1721. Drugim ważnym rozwiązaniem, zastosowanym z udziałem S. w Kaliszu, było swobodne zawieszenie teleskopu na maszcie z przeciwwagą – bardzo popularne wśród astronomów XVII w.

W 1617 lub 1618 S. przeniósł się z Malapertem na jezuicką uczelnię w Douai. Tam w 1618–27 brał udział w kontynuacji programu obserwacji plam słonecznych. W 1630 S. podążył do Madrytu, gdyż Malapertowi zaproponowano katedrę matematyki w tamtejszym cesarskim kolegium jezuickim. Wprawdzie Malapert zmarł w podróży, ale S. pozostał w madryckiej uczelni co najmniej do 1634, a być może nawet

do 1638. W Madrycie skonstruował planetarium z napędem wagowym, imitujące ruchy ciał niebieskich. O pracach S. nad tego rodzaju przyrządem donosił już w liście z 1630 M. Mersenne, który spotkał go jeszcze w Belgii. Do dziś trwa spór, czy madryckie planetarium („sfera Archimedesesa”) przedstawiało system helio- czy geocentryczny.

W 1638 S. przebywał już w klasztorze benedyktynów w Anchin w pobliżu Douai, gdzie w 1642 miał zbudować planetarium demonstrujące ruchy planet zarówno w układzie helio-, jak i geocentrycznym. W tym czasie jego zainteresowania naukowe skupiały się na zagadnieniach kalendarigrafii oraz geometrii i zaowocowały obszernym traktatem *Lunae circulares periodi seu Cycli quorum beneficio Novi-Pleni-lunia cum civiliter tum Astronomicae facili negotio et exacte reperiuntur* (Leszno, 1651). Książka ta została dedykowana J.H. Rozdrażewskiemu, kasztelanowi kaliskiemu, który od opuszczenia przez S. Belgii i powrotu do kraju rodzinnego w 1648 lub 1649 był jego mecenasem; wiadomo, że od II 1650 S. przebywał w należącej do Rozdrażewskich Krotoszynie. Poza szczegółowymi propozycjami rachuby kalendarzowej, traktat S. w końcowej części zawiera krytykę dzieła Grzegorza z Saint-Vincent o kwadraturze koła, świadcząca o znajomości aktualnych nurtów matematyki europejskiej – w 1651 podobną krytykę dzieła Grzegorza z Saint-Vincent ogłosił Ch. Huygens w *Cyclometriae*. W swojej książce S. donosił również o dokonanych przez siebie praktycznych wynalazkach, takich jak miny wybuchowe, wentylator oraz pewien rodzaj persykopu.

PSB (J. Włodarczyk); Estreicher.

A. Birkenmajer: *Alexius Sylvius Polonus (1593–ca. 1653), a Little-Known Maker of Astronomical Instruments*, „*Vistas in Astronomy*” 1968. Vol. 9; tegoż: *Osiągnięcia duchowieństwa polskiego w zakresie nauk matematycznych i przyrodniczych*, [w:] *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, t. 2, Lublin 1969; V. Navarro: *Tradition and Scientific Change in Early Modern Spain: The Role of the Jesuits*, [w:] *Jesuit Science and the Republic of Letters*, red. M. Feingold, Cambridge, Massachusetts 2003; T. Przypkowski: *Astronomia w Kaliszu*,

[w:] *Osiemnaście wieków Kalisza*, t. 1, Poznań 1960; tegoż:
Astronomia w Polsce w pierwszej połowie XVII wieku, [w:]
Historia astronomii w Polsce, t. 1, Wrocław 1975; K.M.P.
Rudnicki: *Jezuicki wynalazek paralaktycznego montażu
teleskopu*, [w:] *Wkład jezuitów do nauki i kultury w
Rzeczypospolitej Obojga Narodów i pod zaborami*, red. I.
Stasiewicz-Jasiukowa, Kraków 2004; K. Targosz: *Posiedzenie
naukowe Zespołu Historii Nauki Okresu Odrodzenia*, KHNiT
1974, nr 2.

Jarosław Włodarczyk

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)